

Hloušek, Vít: Konflikt versus konsensus. Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860–2006.

Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008, 273 stran, ISBN 978-80-210-4484-5.

Miroslav Kunštát¹

Komplexní a moderní česká práce o vývoji stranicko-politického systému v Rakousku dosud v naší odborné literatuře citelně chyběla. Jakkoliv bylo možno užívat základní příručky rakouských autorů (což diskvalifikovalo zejména adepty politických věd mladší generace, kde stále více platí, že *germanica non leguntur*), potřeba takové práce byla a je nabíledni: pro rozsáhlé projekty k problematice politického systému českých zemí, a nejenom pro ně, je rakouský případ – vzešlý ze společného historického kontextu Předlitavska – nejbližším a nejpřirozenějším referenčním rámcem a reflexní plochou zároveň. Potřebu a možnost souvisejících komparativních studií zde není nutno jistě zdůrazňovat či obhajovat. Navíc v osobě Víta Hlouška, který působí na Mezinárodním politologickém ústavu a Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, se již delší dobu profiloval odborník pro zpracování tohoto tématu takřka předurčený, především díky tématickému zaměření své předchozí, rozsáhlé vědecké práce – autor ostatně s humornou nadsázkou v úvodu hovoří o své zvláštní fascinaci Rakouskem, „možná i mírně patologické“ (s. 15). Jeho předmětné studie se přitom vyznačovaly organickým – u nás ne vždy obvyklým – skloubením politologických a historických metod a přístupů, které se zvláště produktivně osvědčují při prověřování teoretických modelů a jejich „fungování“. V Hlouškově případě to byla především problematika konceptu konfliktních linií (S. Rokkan a další), jeho pozdějších modifikací a aplikací v konkrétních politických systémech a historických parametrech. Autor zde ostatně mohl navázat na svoji studii k „habsburské“ tradici, demokratizaci střední Evropy a jejím kritickým bodům resp. zlomům (ve smyslu rokkanovských *critical junctures*) z r. 2005.

Hloušek se explicitně či zcela neztotožnil s žádným z převažujících přístupů ke zkoumání politických stran a stranického systému, programově svůj výklad situuje do svébytné polohy mezi

¹ Kontakt: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v.v.i., Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8; e-mail: kunstat@mua.cas.cz.

i institucionálním, sociologickým a „na soutěž orientovaným“ přístupem (tj. na stranickou soutěž). Její nutně multiparadigmatická, vnitřně oscilující povaha nečiní jeho text vždy konzistentním a čtenářsky komfortním: nutně z ní vyplynuly občasně redundance či zdánlivé věcné césurey. Problémem je zejména věcné i prostorové oddělení základního historického přehledu (3. – 4. kapitola), vynášejícího specifika rakouského vývoje (evoluci pojmu „Rakousko“) na rokkanovskou konceptuální mapu Evropy a sumarizujícího formy a proměny rakouského politického systému (absolutismus, autoritarismus, demokracii), od klíčových pasáží o vzniku a vývoji rakouského politického stranictví v jednotlivých historických periodách (5. – 8. kapitola), tj. v předlitavském období, v letech 1918–1945, 1945–1986, resp. od r. 1986 až do současnosti.

Ke každé z těchto kapitol je přiřazena teoretická pasáž o konfliktních liniích jednotlivých období, tyto pasáže jsou pak shrnuty v 9. kapitole, v níž jsou formulovány, resp. shrnuty (a někdy i zopakovány) autorovy závěry: formáty rakouského stranického systému (se stručnou „logikou“ jejich fungování) zde ještě jednou přehledně přiřazuje jednotlivým historickým obdobím. Na sledované historické ploše podrobně skicuje transformace základních konfliktních linií, vzniklých v důsledku průmyslové revoluce (*centrum versus periferie*, resp. *město versus venkov*, *vlastníci versus pracující*), jejichž struktura nebyla podle autora zásadně změněna až do konce 70. let, kdy sice obě konfliktní linie nemizí, ale rozvolňují se. Tehdy také dramaticky klesá význam zbývajících rokkanovských konfliktních linií (např. *církev versus stát*) a objevují se konfliktní linie nové, někdy označované za postmateriální, související s pozvolným tranzitem rakouské společnosti do její postindustriální fáze v 70. letech. Spíše na jejich počátek, než-li do konce 60. let je ovšem dle mínění recenzenta vhodné předsunout období, v němž klasické konfliktní linie již ztrácejí svoji moderní strukturu: jinak by bylo nutné relativizovat většinu základních studií (např. z pera Olivera Rathkolba), které se věnují tzv. Kreiského éře (1970–1983) a tehdejšími dalekosáhlým reformám.

Hlouškova studie vznikla na základě velmi reprezentativního korpusu pramenů a literatury z nejrůznějších vědních oborů, především historie, politologie, sociologie a práva. Tu či onde by sice bylo možné doplnit či navrhnout literaturu další či novější (a více např. zohlednit výstupy některých českých pracovišť), to však na nesporné kvalitě autorovy heuristiky nic nemění. Recensent-historik oceňuje jeho snahu zdůvodnit a podepřít politologické „modelové“ konstrukce detailními znalostmi moderních rakouských a středoevropských dějin, což činí jeho závěry přesvědčivými i za užšími disciplinárními hranicemi a naplňuje jinak hojně adorovaný postulát multi- či interdisciplinarity, ostatně většinou v našich končinách jen deklarovaný: ojedinělé pokusy prolomit hranice a odstranit nelibý *Stallgeruch* některých etablovaných disciplín

bývají bohužel „po zásluze potrestány“ (což se týká např. diskriminace některých interdisciplinárních grantových projektů, jež mezi příslušnými, ostře řezanými oborovými panely občas propadnou).

Některé drobnější omyly a nepřesnosti lze sice v syntéze Hlouškova typu tolerovat, nelze je však úplně ignorovat. Tak např. na s. 51 autor nechává v r. 1806 zaniknout „německé císařství“, používá i v jazykově českém kontextu pro Svatou říši římskou (národa německého) velmi zjednodušenou německou terminologii. Toto datum – bratislavská rezignace Františka II. na císařský titul – má ostatně pro vznik „rakouského císařství“ větší význam než defenzivní akt korunovace Františka II. rakouským císařem v r. 1804 (v reakci na přijetí císařského titulu Napoleonem), autorem uváděný jako hodina zrodu této staronové historicko-politické entity. Za problematickou považuje autor i charakteristiku období 1929–1933 jako „semiprezidentské demokracie“ (s. 73). Ústavní novela z r. 1929, posilující určitým způsobem kompetence spolkového prezidenta, platila totiž i po r. 1945 (a platí dodnes), aniž by je nositelé nejvyššího úřadu extenzivně využívali (natož zneužívali). Platilo to ostatně i o veleopatrném Wilhelmu Miklasovi (1928–1938), který rozhodně „semiprezidentský“ režim nezavedl a ani neprosazoval (kritizovat lze spíše jeho prezidentskou nečinnost v klíčových momentech let 1933/34, resp. 1938). Dále se není možno identifikovat s autorovým podceněním významu rakouského odboje a exilu (s. 81), jakkoliv byl roztržštěný, a jeho podílu na obnovení samostatného a demokratického Rakouska. Ostatně i zcela „neustrofilní“ Edvard Beneš jej bral i v londýnském exilu poměrně vážně (byť přeceňoval jeho komunistickou složku) a průběžným kontaktem s jeho představiteli pověřil člena československé Státní rady v Londýně prof. Vladimíra Klecandu.

Problematické jsou i překlady některých německých / rakouských termínů: tak např. název strany *FPÖ/Freiheitlichen* překládá jako „svobodomyšlní demokraté“, čímž přesouvá termín „svobodomyšlní“ z jeho původního českého sémantického pole a přispívá – podobně jako před ním na konci 90. let Petr Fiala – k bezděčné eufemizaci politiky této strany, proslulé svojí populistickou a xenofobní rétorikou. V českém diskursu ostatně převažuje překlad (vedlejšího) názvu strany slovem „Svobodní“. Naopak na několika místech nadbytečně překládá rakouské termíny i tam, kde jsou jejich název (i poslání) obecně srozumitelné, např. u banky *Creditanstalt* (na s. 100 autor hovoří pouze o založení Rakouského úvěrového ústavu pro obchod a živnosti v r. 1855), jejíž pád v r. 1931 je bezpochyby jedním z klíčových mezníků moderních hospodářských dějin Rakouska a i v českém kontextu se označuje vždy německým názvem. Problematický je překlad „Vlastenecký blok“ pro *Heimatblock* (s. 133) či „vyděračský potenciál“ (na s. 148 v souvislosti s absencí koaličního potenciálu sociální demokracie před r. 1933, ale i na

jiných místech); německou literaturou běžně užívaný *Erpressungspotential* je přesněji přeložit jako „nátlakový potenciál“.

S výjimkou několika dalších drobných opominutí a překlepů lze výhrady k Hlouškově důkladné a pečlivě zpracované knize hledat jen obtížně. Recensent tak vlastně postrádal jen jediné: přiměřené zahrnutí a zohlednění specifických rakouských institucí sociálního partnerství (komory s povinným členstvím, odbory a veledůležitá *Paritätische Kommission*) do struktury výkladu, jež by jistě přesněji „nasmýtklo“ reakci stran (a stranického systému jako celku) na jinak velmi přesvědčivě zmapovanou transformaci dlouhodobých konfliktních linií. Hlouškův *Konflikt versus konsensus* je bezpochyby jedním z nejprínosnějších titulů současné domácí politologické produkce a díky jeho didaktickým kvalitám (a živému, nesuchopárnému jazyku) jej lze bezpochyby doporučit i jako vysokoškolský učební text v některých specializovaných kursech.